

JUHA HAKALA

Mitä on INION?

Hakala, Juha, Mitä on INION? [What is INION?] Kirjastotiede ja informatiikka 6(1): 31–33, 1987.

The author describes the role and the activities of INION, The Institute of Scientific Information on Social Sciences of the USSR Academy of Sciences. INION works as a central library, a centralized information center and also as a publisher. The author compares Finnish and Soviet scientific information services and gives some basic facts of the databases of INION, which are growing fast. The publications of INION are also presented.

Address: Kulorastaantie 1 H 77, SF-01450 Vantaa, Finland.

Tieteellisen informaation tallentamiseen ja välittämiseen kytkeytyviä käytännön ongelmia voidaan yrittää ratkaista monin tavoin. Kirjasto- ja informaatiopalvelujen verkkoa rakennettaessa yksi väistämättä eteen tulevista ongelmista on se, miten pitkälle niukkoja resursseja kannattaa keskittää — päällekkäisten toimintojen karsimiseksi jonkinlainen keskuskirjastojärjestelmä on joka tapauksessa välttämätön.

Suomessa keskuskirjastoja on monia ja ne sijaitsevat eri puolilla maata. Neuvostoliitossa keskuskirjastojemme tehtäviä vastaavia töitä hoitaa kaksi jättimäistä Moskovassa sijaitsevaa instituuttia, VINITI ja INION. Edellisen vastuulla on luonnontiede ja tekniikka jälkimmäisen hoitaessa käytännöllisesti katsoen kaikki muut tieteenalat. Tässä artikkelissa keskitytään INION:in eli Neuvostoliiton tiedeakatemian yhteiskuntatieteiden tieteellisen informaation instituutin toiminnan kuvailemiseen.

1. INION:in kokoelmat ja henkilökunta

INION on suhteellisen nuori laitos: se on perustettu vasta 1969. Teini-ikäiseksi INION on kuitenkin kunnioitettavan iso, sillä sen kokoel-

missa on yli 12 miljoonaa painatetta. Vuotuinen lisäys on 250 000 julkaisua. INION:issa on myös paljon iäkkäitä ja arvokkaita teoksia, sillä laitosta perustettaessa siihen liitettiin useita vanhoja yhteiskuntatieteellisiä (sanan laajassa, neuvostoliittolaisten omaksumassa merkityksessä) kirjastoja.

INION saa vapaakappaleina kaiken Neuvostoliitossa ilmestyvän painetun materiaalin. Ulkomaista kirjallisuutta hankitaan yli sadasta maasta ja noin 40 kansainväliseltä järjestöltä. Kirjallisuuden vaihdolla on keskeinen asema — INION:illa on vaihtosuhde arviolta 1600 ulkomaisen tieteellisen laitoksen ja kustantajan kanssa. Ostettava aineisto valikoidaan instituutin bibliografiakokoelmien, kustantajien luetteloiden ja esitteiden ym. sopivien julkaisujen avulla.

Tällä hetkellä INION:issa työskentelee suunnilleen 1300 henkilöä. Lisäksi instituutti saa asiantuntija-apua noin 3000 tutkijalta sitä tarvittaessaan. Organisatorisesti INION on jaettu kolmeen yksikköön: kirjastoon, informaatiopalvelukeskukseen ja kustantamoon. Viimeksimainittu tarpeellisuuden ymmärtää, kun huomaa INION:in julkaisevan vuosittain arviolta 1000 kirjaa.

2. INION:in tehtävät

Tässä luvussa luodaan yleissilmäys INION:in asetettuihin vaatimuksiin ja sen palveluihin. Jatkossa perehdytään yksityiskohtaisemmin Suomen näkökulmasta mielenkiintoisimpiin osaluoksiin, kuten esimerkiksi instituutin tietokantoihin ja julkaisutoimintaan.

INION:in keskeiset tehtävät ovat:

1. Informaatiopalvelujen tarjoaminen Neuvostoliiton tieteellisille instituuteille, korkeakouluille, valtioelimille ja julkisille organisaatioille.
2. Neuvostoliitossa ja muissa maissa julkaistun yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden kerääminen ja abstraktien laatiminen talennetuista julkaisuista.
3. Abstraktijulkaisujen ja bibliografisen aineiston tuottaminen, analyttisten katsausten laatiminen yhteiskuntatieteiden avainalueiden tieteellisestä kirjallisuudesta.
4. Neuvostoliitossa yhteiskuntatieteellisestä informaatiopalvelutyöstä saatujen kokemusten keruu ja toiminnan koordinointi.
5. Yhteiskuntatieteiden integroidun automaattisen informaatiojärjestelmän luominen ja ylläpito.
6. Tieteellisten kontaktien luominen ulkomaisiin informaatiokeskuksiin.

Vaikka INION:in toimialueeseen kuuluu myös samantyyppisiä tehtäviä kuin Suomen keskuskirjastoille, ovat erot suuria. Lisäksi niitä kasvat-
taa se, että samantyyppisiä tehtäviäkin on Neuvostoliitossa ratkaistu toisin kuin meillä. Esimerkiksi tiedon välittämisessä on selektiivisellä tiedonjakelulla (STJ:llä) Neuvostoliitossa paljon tärkeämpi asema kuin Suomessa.

STJ:n yksilö- ja kollektiivisille käyttäjille toimitetaan informaatiota INION:in saamista julkaisuista pysyvien mielenkiintoprofiilien nojal-
la. Profiilit syötetään tiedonhakuprosenttiin silloin, kun ao. henkilö tai yhteisö pääsee STJ:n saajaksi. Vuonna 1985 STJ-palvelua sai noin 400 käyttäjää yli sadasta organisaatiosta. He saivat 854 mielenkiintoprofiilin avulla viitteet yli 170 000 dokumentista.

Näiden lukujen vertaileminen INION:in muu-
hun, atk:hon perustuvaan tiedonjakeluun on valaisevaa. Vuonna 1985 INION:in tietokannoista tehtiin 35 000 taannehtivaa hakua, joiden tulok-
sena saatiin viitetiedot 200 000 dokumentista. Käyttäjää oli pyöreästi 60 instituutista Neuvostoliitossa sekä 20 muusta maasta. INION:in toimittamien viitteiden määrä jakautuu siis melko tarkkaan tasan STJ:n ja takautuvan tietopalvelun kesken, mutta jälkimmäisen käyttäjäjoukko lienee paljon suurempi kuin STJ:n saajien määrä.

Atk-pohjaisiin tietopalveluihin verrattuna perinteinen lainaustoiminta on toistaiseksi käytännössä merkittävämpää. INION:in kirjastolla on yli 31 000 säännöllistä asiakasta ja se antaa yli kolme miljoonaa lainaa vuosittain. Atk:n merkitys bibliografisten viitteiden välittäjänä tulee kuitenkin nopeasti kasvamaan INION:in viitetietokantojen kasvaessa yhä kiihtyvää vauhtia.

3. Automaattisen tietojenkäsittelyn hyväksikäytöstä INION:issa

Informaation käsittelyn automatisointi aloitettiin INION:issa vuonna 1976, jolloin instituutin tietokonekeskus perustettiin. Tämän jälkeen on tehty paljon työtä integroidun automaattisen informaatiojärjestelmän luomiseksi. Tämä järjestelmä kattaa useita toiminta-alueita: aineiston hankinnan, saadun materiaalin käsittelyn ja kiertäytksen kirjastossa, tiedonhaun tietokannoista (joihin talletetaan luetteloinnin yhteydessä saatua viitetietoa; suunnitteilla on myös faktatietokantojen rakentaminen) sekä instituutin julkaisujen valmistelun.

INION:in tietokannat paisuvat hyvin nopeasti, koska aiemmin haittana ollut laitepula on lieventynyt. Vuonna 1985 lisäys oli noin 200 000 viitettä eli selvästi enemmän kuin esim. KDOK/Minttu-järjestelmän viiden tietokannan yhteinen kasvu samana vuonna. Tietokantojen rakentaminen aloitettiin vuoden 1979 alussa. Parin ensimmäisen vuoden aikana perustettiin muun muassa talous- ja tilastotieteen, filosofian, sosiologian ja tieteellisen kommunismin tietokannat. Nykyään ovat käytettävissä myös historian, arkeologian ja etnografian, tieteen tutkimuksen, lingvistiikan, valtio-opin ja kirjallisuustieteen tietokannat. Tieteenalakohtaisten tietokantojen lisäksi INION:issa on useita tietyn alueen maita koskevia tietokantoja.

Esimerkin vuoksi tarkasteltakoon lähemmin filosofian tietokantaa. Vuonna 1985 se sisälsi noin 90 000 viitettä vuosittaisen lisäyksen ollessa 16 000 viitettä. Peräti 75 % lähteistä oli artikkeleita, 12 % monografioita ja 5 % väitöskirjojen abstrakteja. Noin puolet lähteistä oli venäjän- ja vajaa kolmannes englanninkielisiä. Tietokannan sisältämiin aiheisiin kuuluu mm. dialektinen ja historiallinen materialismi, logiikka, etiikka, estetiikka, historian filosofia sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen metodit ja tekniikka. Muissa tietokannoissa aihepiirit ovat tietysti erilaiset, mutta lähde- ja kielijakauma on samantapainen.

INION-tietokantojen käytöstä saa perustiedot englanninkielisestä monisteesta »User manual for searching the INION data bases». Julkaisun perusteella vaikuttaa siltä, että tiedon haku

INION:in rekistereistä onnistuu jokaiselta on line-haun perusasiat ja venäjänkielen alkeet hallitsevalta. Boolean logiikan operaattoreihin perustuvassa hakulogiikassa on vain yksi merkittävä ero; kollegojemme soveltama EOR (either — or) eli joko tai -komento. Hakuelementit ovat suunnilleen samat kuin esim. Minttu-tietokannoista, tosin vain tekijöistä, asiasanoista ja luokituksesta.

Indeksointiin käytetään itse tehtyä tesaurusta ja luokitukseen samoin INION:in omaa, ilmeisesti hyvin hienojakoista (päättellen em. monisteissa olleista erinomaisen pitkistä luokkanotatioista) enumeratiivista luokitusta. Indeksointi- ja luokitusyön periaatteista ja tuloksista ei käytössäni olleissa oppaissa puhuttu. Olisi ollut mielenkiintoista tietää, onko neuvostoliittolainen hyvin keskitetty järjestelmä sisällönkuvailun näkökulmasta katsottuna hajautettua suomalaista vastinettaan parempi. Ainakin periaatteessa INION voi kontrolloida luokitusta ja indeksointia tehokkaasti ja mahdollistaa siten johdonmukaisen tiedon tallentamisen. (Johdonmukaisuus sisällön kuvailussa ei tietenkään ole aina pelkästään hyvä asia.)

Mitkä ovat mahdollisuudet saada INION:in tietokannat käyttöön Suomessa? Neuvostoliittolaiset kollegat ovat ilmoittaneet halukkuutensa magneettinauhojen vaihtoon, joten heidän puolestaan asia on selvä. Jos INION:in nauhat vastaavat loogiselta rakenteeltaan VINITI:n nauhoja, joita on kokeiltu Suomessa, ei myöskään suuria teknisiä ongelmia pitäisi olla. Asiaan liittyviä kirjastopoliittisia ratkaisuja en halua tässä ennakoida, mutta ilman riittäviä voimavaroja käyttöönotto ei edisty, vaikka työn määrä ei olisikaan suuri.

4. INION:in julkaisutoiminnasta

Jos INION:in tietokantojen käytön tiellä on vielä esteitä, ei sen julkaisujen käyttöä periaatteesta estä mikään kielimuuria pahempi haitta. Kaikeksi onneksi INION julkaisee paljon myös englanninkielisiä dokumentteja, vaikka pääosa tuotannosta onkin venäjänkielisiä.

Muotonsa puolesta INION-julkaisut voidaan jakaa neljään päätyyppiin: abstraktilehtiin, abstraktikokoelmiin, katsauksiin ja bibliografisiin indekseihin. Vuosituotanto on noin 1000 julkaisua, joissa on arviolta 80 000 sivua tietoa.

Abstraktilehdet on ositettu kahteen pääluokkaan: yhteiskuntatieteisiin Neuvostoliitossa sekä yhteiskuntatieteisiin muualla maailmassa. Pääluokat on edelleen jaoteltu 16 alaluokkaan tieteenaloittain; niinpä esim. valtio-oppi, historia ja kielitiede ovat saaneet omat lehensä. Kaikis-

ta 16 sarjasta ilmestyy säännöllisesti kuusi numeroa vuodessa.

Abstraktikokoelmat keskittyvät eri tieteenalojen ajankohtaisiin ongelmiin. Toisin kuin abstraktilehdet, ne on tarkoitettu spesialisteille, jotka ovat keskittyneet kulloinkin aiheena olevan ongelman tutkimiseen. Kokoelmiin sisältyy uusiempien ja tärkeimmiksi osoittautuneiden vanhojen tekstien referaattien lisäksi myös opastava johdanto. Tiettyä ongelmaa käsittelevä abstraktikokoelma pystyy siten varsin hyvin kuvailemaan tieteen alalla tapahtunutta muutosta.

Katsauksille asetetut vaatimukset ovat kovat: niiden pitää pystyä tarjoamaan analyttisiä tulintoja yhteiskuntatieteiden (muistettakoon termin laaja-alaisuus Neuvostoliitossa) eri tieteenalojen kehityksestä, suuntauksista ja teoriakehityksestä. Tarvittava tieto kootaan kymmenistä lähteistä, joiksi kelpuutetaan ilmeisesti tärkeimpiä ko. ongelmaa tarkastelevia dokumentteja. Keräystyön ja tulkinnan tekevät INION:issa ja muualla Neuvostoliitossa työskentelevät tieteenalaspesialistit. Katsaukset sisältävät tavallisiin bibliografioihin ja abstraktijulkaisuihin verrattuna varsin pitkälle jalostettua tietoa, jollaisen tuottamiseen meillä Suomessa ei juuri ole mahdollisuuksia. Niiden puute ei luonnollisesti vähennä tällaisen vaativan tieteellisen tiedon edelleenkäsitteilyn tarvetta resurssiköyhässä maassamme.

INION julkaisee bibliografisia indeksejä kolmena pääsarjana, jotka hajautuvat yhteensä 28 alasarjaksi. Puolet alasarjoista on tieteenalakohaisia ja 12 sarjaa käsittelee kukin tietyn maantieteellisen alueen (yleensä jonkin sosialistisen maan) ongelmia. Myös kansainvälisen työväenliikkeen sekä ateismin ja uskonnon ongelmilla on kummallakin oma sarjansa.

Bibliografiset indeksit kattavat lähes kaiken INION:iin tulevan aineiston suurimmista monografioista pienimpiin artikkeleihin. Jokaista alasarjaa ilmestyy 12 numeroa vuodessa. Näissä yhteensä 336 vuosittaisessa numerossa on bibliografiset tiedot karkeasti arvioiden 250 000 dokumentista.

Edelläolevat luvut, kuten monet muut INION:in toimintaa kuvaavat faktatiedot herättävät Suomen mittakaavaan tottuneessa kunnioitusta. Epäilemättä myös ongelmat ovat meidän hankaluksiimme nähden mittasuhteiltaan jättimäisiä ja osin myös täysin erilaisia luonteeltaan kuin Suomessa. Silti julkaisujen ja magneettinauhojen vaihdon ohella myös kokemusten vaihtaminen INION:in ja kotimaisten kirjastojen välillä olisi kaikille osapuolille hyödyksi.